

Destructive Divisiveness

תשע"ג The Three Weeks

ר' פתח

שערי דרך / פרשת מטות מסעי - בין המצרים

1 רמ

3

להצטער בצער השכינה

מצויים אנו בימי בין המצרים, ימים אשר נוהגים בהם דינים של אבלות, ובודאי שזמן זה וסדר ההנהגה בימים אלו מחייבים אותנו להתבוננות. אם בעבר מצונו היה לראות יהודים נאספים יחדיו וישיבים לארץ ובוכים ללא הרף, ואף אצל המוני עם בית ישראל הורגש כי הם שרויים באבל, הרי שבימינו נאטמו הלבבות ועמם שערי דמעות, ורק מעטים הם יחידים סגולה אשר בכל מאורם חשים ומבכים את החורבן.

דברים בוטים ומסמרי שער, כותב רבי יעקב עמדין אודות התופעה העגומה שאנשים אינם חשים כראוי בכאב על החורבן, בראותו בכך סיבה לצרות ולתלאות האינדיבידואל שפקדו את עמנו באלפי שנות הגלות. אלו דבריו (בסידור, זיני תשעה באב, חלק ו, טו):

אלמלא לא היה אלא עון זה בידינו, שאין מתאבלים על ירושלים כראוי, די להארור גלותנו, והיא בעיני הסבה הקרובה היותר גלויה, עצומה וחזקה לכל

השמדות המופלגות, הגדולות, הנוראות, המבהילות הרשימים אשר מצאנו בגלות ככל מקומות פוזרנו. על צוארנו נרדפנו, לא הונח לנו... לפי שרצא האבל הלו מליכנו. בהיותנו שוקטים בארץ לא לנו, שכחנו את ירושלים ולא עלתה על לבנו, על כן כמת מלב נשכחנו, נוסף יגון על יגוננו ואנחתנו...

4

להיות מיצר ודואג על החורבן

אולי ניתן למצוא צד של לימוד זכות על העובדה שתחושת האבל על החורבן אינה אופפת אותנו כראוי, בנימוק שבעקבות סאת הצרות שכל כך גברה עלינו, הלבבות נתקרו והחושים נתאבנו, עד שכבר איננו מסוגלים להבין מה באמת אירע לנו.

משולים אנו לילד קטן וחסר דעה שגם בראותו את אביו מוטל מת לפניו, אינו קולט את עוצמת האסון שפקד אותו, והוא ממשיך להשתובב עם ילדיו בני גילו, ואולי אפילו ממלא פיו שחוק. לעומד מן הצד שהוק זה יעורר רחמנות פי כמה. לא זו בלבד שילד זה איכזר את יקורו, אלא שגם רעת אין בו לבכות ולספוד. חמור מכך שבעתיים מצב שבו אדם מבוגר איבד את שפיות דעתו בעקבות צרות תכופות שעטו עליו, ומבחינת מסוימות כך נראים אנו.

בסעיף הראשון מן ה"שולחן ערוך" (אורח חיים סימן א, סעיף א) כותב ה"מהרש"ל: "ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש". תמה בהתנדושי ה"חיים", וכלום מי שאינו ירא שמים פטור מהובת הצער והאבילות על חורבן בית המקדש?

הוא השיב, שמי שאינו ירא שמים אכן יש לו להצטער הרבה יותר על חורבנו הפרטי, על שהוא כל כך מרוחק מהקדושה, עד שאפילו אינו חש בצורך להתאבל על החורבן.

בענין זה נמסר בשמו (יחזקאל ה"חיים" על התורה, עמוד רלא):

ואם שאינו מרגיש בזה ובגלות הכלל, ראוי שידאג ויצער עצמו על שהא מבחוץ, עד שירחמהו השנית להכניסו לכלל ישראל, עד שירגיש בכאבם וישמח בשמחתם.

מסתבר שזו יותר מסתם אימרה חריפה. יש באימרה זו ירידה למעמקי השיתות של התופעות ורמז לעובדה שגם חורבנו הפרטי-הרוחני של אדם הינו סניף מן החורבן הכללי שממנו טובל העם, לפיכך גם אבל היחיד הינו כמין חוליה מן האבל והצער הכלליים על חורבן הבית, ואינו אלא אחד מן החשלקות הנובעות ממנו.

על זה היה דוח לבט * פעמי מועד

ר' פתח

418

2

הלכות ומנהגי האבילות המקובלים בתפוצות ישראל בתקופת "בין המצרים", מהים כעין מסגרת וכיטוי חיצוני לתחושת הצער והעצב הפנימי הצריכים לשרור בלבבות בתקופה עגומה זו.

כשום פנים איננו יכולים לפטור את עצמנו בקיום ההלכות ובשמירה על המנהגים בלבד, מבלי שנקדיש מחשבה והשומת לב לאסון הגדול שאירע לעמנו בחורבן בית המקדש. חוסר ההתבוננות בנידון זה הופך את נוהגי האבילות לחסרי תוכן פנימי, וזו כשלעצמה תופעה פגומה שאי אפשר להשלים עמה.

הן הנביא ישעיה (נע, יגיה) מודיע בשם ה' כי השקיעה בשיגרה, המתבטאת במעשים חיצוניים שאין מאחוריהם כוונת הלב, היא שעלולה היו להמיט על העם פורענות, כאב וייסורים. על ענין זה אומר הנביא: "יען כי נגש העם הזה, נמיו ובשפתיו כבודוני וליבו רחק ממני, ותהי יראתם אותי מצוות אנשים מלומדה, לכן הנני יוסף להמליא את העם הזה הפלא ופלא". לאור זאת לא יתכן שהמנהגים שנקבעו לנו לזכר מכות ואסונות אלו, יהיו נדבך נוסף של פעולת "מלומדה" חסרת לב ופנימיות.

בענין זה כתב בעל "פלא ופעץ" (עין אבילות) אחרי שהוא סוקר את מנהגי האבילות שיש לנהוג, במיוחד בתקופת "בין המצרים":

אפס לא המעשה הוא העיקר, רק צורך להיות עין במר בוכה ולב נשבר ונדכה, כאכל אם קודר ויאנה, בשברון מתנים על צער השמים, הכל לפי הידיעה ולפי רוב האהבה, ולפי זכות הנשמה, והן אמת כי דלוננו מאוד ואין אהנו יודע מה חסרנו ומה אכרנו ומה נגרמנו בעוונותינו הרבים ומהו גלות השכינה ועד היות מגיע צערה וצער הילונים והתחתונים, על זה ידעו כל הרואים.

כי זאת עלינו לדעת שתורבן הבית עם כל נראותיו האינמות, לא הסתיים בשעתו, אלא היה פתח לשרשרת של צרות וסבל, שמהן עדיין לא נמלטנו.

רגליים לדבר שזו הסיבה שבגינה צירפו גדולי קדמונינו לספר הקינות הנאמרות בתשעה באב על החורבן, גם קינת נוספות לזכר מאורעות והלאות שאירעו בימיהם, ביסוד רברים אלו ההנחה שגם הטבל שנערם על עם ישראל בהמשך הדורות אף הוא פועל-יוצא ישיר מחורבן המקדש.

כך מצינו בקינה "מי יתן ראשי מיים", שנתחברה לזכר הפרעניות שעברו על קהילות ישראל שבאשכנז בעת מסעי העלב, את הפיסקה:

שימו * על לבבכם מספר גזר לקשרה, כי שקולה הריגתם להחאבל ולהתעפרה, כשרפת בית אלוקינו, האולם והבירה, וכו' אין להוסוף מועד שבו והבערה... הנתן בן היום לזוית אעוררה.

כלומר, שלמרות שהאסון שאירע באותה תקופה הינו בעל משקל כבד ביותר, מכל מקום איננו רשאים לקבוע מועד נוסף לזכר הצרות, ועל הכל אנו מקוננים יחדיו. לאור האמור, ההסבר-הוא משום שאכן חורבן הבית הוא הוא שורש כל התלאות והפרעניות שאירעו לאחר מכן. זאת הן בתחום הגשמי, והיינו הגזירות, השמדות והפרעות למיניהן, והן בתחום הרוחני. הרי אומר שאם אנשים אינם חרודים די בתחושת האבל על החורבן, אף וזה ספיה מספיקי החורבן.

בידינו גם קינה נוספת הפותחת: "על חורבן בית המקדש אספוד בכל שנה ושנה מספד חדש", הצורך במספד חדש ולא להסתפק בישן, מובן למדי, כאשר כמו לכל דבר, אפשר שאדם יתרגל גם למיספד, עד שההספד לא ישאר בו שום רושם. מאלו מובן שמיספד שאינו נוגע ללב ולכליות וכולו רק מספר קטעים הנאמרים מתוך שיגרה, אינו ראוי לשמו. לכן חוכת האבל על ירושלים המקדש מחייבת לקשור בכל שנה ושנה מספד חדש, כדי להתעורר מתוך כך להצטער כאמת על החורבן.

אולם מעתה יובן שחוכת קשירת המיספד המחודש נובעת מתוך הצרות המחודשות במרוצת השנה. כל המשברים וכובד היגון, הצער ועוגמת הנפש העוברים עלינו, כולם הינם תוצאות של החורבן. נמצא שהמספד של השנה שעברה אינו מספיק להקיף את התלאות המתחדשות, ובעקבות מה שאנו ממשיכים לסבול, חייבים אנו להתעורר לקינות מחודשות.

הערך המזבח

כבר בפי חכמינו ז"ל (נרמס ג ב) מצינו את הביטוי: "אבותינו אמרו: נשינו טובה, אנו, אפילו בעינינו לא ראינו", אנו, הרוחקים כל כך מדור החורבן, איננו מסוגלים אפילו לשער ולהעריך מה עמוק האסון שאירע לנו בחורבן בית מקדשנו, ומה עצומה המכה שבה הוכיט ושממנה טובלים אנו עד עצם היום הזה.

* המקדש הרי היה כור אדיר של אנרגיה רוחנית, שהקרין ללא הרף קדושה והתעלות בממדים שלא יתוארו. כתוצאה מהשכינה ששרתה במקדש, היתה בימי הבית הראשון בעם ישראל תופעת הנבואה נפוצה למדי, והעם יכל לממש בידים את השראת הקדושה. בבית ראשון יכלו הכל גם לצפות בנסים המתמידים שאירעו בקביעות במקדש, והאש שעל המזבח היתה רבוצה כארי. גם אם איננו מסוגלים לתאר לעצמנו כיצד כל זה התרחש, כרוך למדי שמו שכל זה קרה מול עינינו לא יוכל היה להישאר שזה נפש, יעל כחורף היה צריך להתעלות ולהתקדש.

אמנם בבית שני כבר לא היו הארון והכרובים וגם הנבואה פסקה מישראל, אולם הקרבת הקרבנות עדיין המשיכה והשראת המקדש היתה גם אז בתוקפה. אפשר שלכן חרצו קשה לתפוס את המשמעות של עבודת הקרבנות, ואולם בדורות ההם חשו בעליל איוו תרומה תרמו הקרבנות לדביקותם של ישראל. שמו של הקרבנות הרי מלמד על טיבם, שהיו מכשיר להתקרבותם של ישראל אל אביהם שבשמים. יש לך אדם שבשגנה בא דבר הטא לידו, והוא חש כי נוצר ריחוק מסוים בינו לבין קונו, ועל כן נפשו עגמה עליו. בימים ההם היתה לו תקנה על ידי הכאת קרבן על שגתו אשר שג, באמצעות הכבש או השה שהובא כקרבן הוא הביע את מעמקי רגשותיו לפני קונו. כל פעולה שנעשתה בבהמה כאילו ביטאה את אשר התרחש בתוכו, בשחיטת הכבש הוא

כמו הכרוז על הכרתו שהמעשה הבלתי נאות שיצא מתחת ידו, היה לכאורה מחייב לא פחות מעונש כזה עליו, אלמלא שהבורא בחמלתו מצא לו תקנה ואמר להקריב את הכבש תמורתו. גם בזריקת הדם על גבי המזבח הוא חש עד עומק נשמתו, כי ראוי היה שדמו הוא ייזרק וישפך, וכך גם בנייתו איברי הקרבן ובהעלאתם על המזבח. מאחר שעבר עליו תהליך זה של מירוק, כמו אבן נגולה מליבו, ביודעו נאמנה שחטאו כבר נחכפר וקירכתו אל אביו שבשמים שבה להיות במקדש. כלום יש בעולם כלי המרקא אושר ושמחה יותר מזה?!

יש לך אדם אחר שאפילו שמץ חטא אין בידו, והוא חי כל הזמן ברמה רוחנית נישאת, אלא שדוקא משום כך היה רוצה להתקרב עוד יותר אל

הבורא. אהב הוא את אביו שבשמים אהבה עזה, ובמה יוכל לבטא אהבה זו? בזמן המקדש יוכל היה להביא קרבן של נדר או נדבה, ולתת בכך פורקן לאשר התרחש בנפשו פנימה. הקרבן שהועלה כמו אמר: "ירבון העולמים, יודע אני כבירור כי אינך זקוק לי ולמנחתי, וכי מה אוכל אני הקטן לערוך לך, מלך מלכי המלכים? אילו הייתי צריך להטב לך אחת מני אלף מכל הטובות שגמלת עלי, הן כל אלו נביות לא היו מספיקים. על כן, ריבנו של עולם, את עצמי רציתי להקריב לפניך, את רמיח איברי ושסיה גידי מוכן הייתי לזבוח לפניך אילו רק יוכלתי. על כן אחלה פניך שתחשב לי כאילו חלבי דמי, בשרי ועצמותי הם אלו המועלים לפניך על מזבח קדשך". אין צורך לבאר שאם זו היתה המחשבה שנלוותה לקרבן, אחר שהאיל או הכבש הוקשרו, גם האדם שהקריבם חש עצמו כעולה כליל לה.

* הן הן הרברים שאמרו חז"ל (כתובות י ב) שהמלה "מזבח" היא נוטריקון: "מזבח (גזירות) ומזין (בזכות הקרבנות העולם ניוון), מחבב (את ישראל לאביהם שבשמים) ומכפר" (עוונות). לאור זאת כלום יוכל מאן דהוא להקיף בדעתו מה רב כיום החקר, כאשר המזבח נעדר מבינותינו?!

מבלי באי מועד

בעקבות חורבן המקדש גם אין אנו יכולים לעלות ולהיראות ולהשתחוות לפני ה' בשלושת הרגלים.

העליה לרגל, בהיות המקדש על מכוננו, היתה הרבה מעל ומעבר למך שאיש מאיתנו מסוגל לחשוב ולהשיג. לנו זה עשוי להצטייר כמעמד מרשים ואדיר שבו השתתפו רבבות אלפי ישראל, כאשר לב כולם פעם בקצב אחיד לקראת השכינה. מכינט זה הכל יצאו מתזוקים ומחושלים לעבודת הבורא ביתר שאת וביתר עוז. אולם לאמיתו של דבר אין זה מביע אלא שמץ ממה שהעליה לרגל היתה באמת.

~ הנה חז"ל העלו על נס את גדלותם של ישראל שהגיעו בקריעת ים-סוף לדרגה העילאית שבה יכלו להתבטא (שמות טו ב): "זה אילו ואנוהו", לאו כל אדם זוכה להגיע לפיסגה רמה כזו. אפילו משה רבינו ע"ה נתחבט הרבה בהפיצור אל הקביה (שם לג יח): "הראנו נא את כבודך", והנה אפילו הקטנים שבישראל אחרי עוברם ביבשה בתוך הים פצחו בשיר והראו באצבע: "זה אילו ואנוהו". משמע שהנס שהיו עדים לו הוא שרומם את נפשותם מעבר למה שאדם מסוגל להעפיל בכוחותיו הטבעיים, על כך מעיר הישפת אמת:

(לפסח, תרמ"ח) שלהתעלות נישאה כזו זכו ישראל כל פעם, מדי עלותם לרגל לחצרות בית ה'. הן גם במקדש התרחשו ניסים קבועים, וגם על ידיהם התעלו ישראל בקדושה, עד שיכלו לראות פני השכינה.

* כל זה נרמז בדברי חז"ל שהעידו (יומא כא א) כי בעת העליה לרגל היה מתרחש לישראל נס נוסף, שהיו "עומדים צפופים ומשתחווים רוחנים", רשי מבור לפי פשוטו, שלמרות שבעת עמידתם היה המקום צר כל כך, עד שמרוב הדוחק הם חשו עצמם כצפים באוויר, מכל מקום בעת שהשתחוו המקום התרווח להם, עד שלכל אחד היה כמו מקום משלו. אולם הישפת אמת! (שם) מוסיף לכך פשט מקורי, שאף הוא התקפל בלשון החירות של חז"ל:

* ויש לרמוז בלשון המשנה "עומדין צפופין", שנתעלו ממש ויצאו מהתלכשות הגופים ונתרוממו, ועל דרך זה יש לומר מירוש "משתחווים רוחנים", כלומר, אף על פי כן תפשיכו ברכה לעולם הזה, ביודע ענין השתחוואה הוא המשכה מלמעלה למטה.

הוי אומר שבעת העליה לרגל אפילו פשוטי עם שבישראל התעלו עד לגובה רוחני נישא כל כך, עד שגופם כאילו לא תפס מקום כלל, וכל כולם היו לעצמים רוחניים שמעבר לתחומי הגוף והחומר.

במקום אחר (תבוא, תר"ח) מתבטא הישפת אמת בנידון זה:

כי כשתה בית המקדש קיים, כשעלה איש ישראל לפני ה' בעזרה, נתבטל לאמרי וירבק אל השורש.

תופעה כזו שאדם מישראל, גם אם בכל ימות השנה הוא לא היה מביני העליוה, זכה להתעלות ברגל לשיא גבוה כל כך, באמת אינה מובנת מבחינה הגיונית. על כך העיר הישפת אמת (לפסה, תרל"ז):

ובדאי אינו מובן על פי טבל האנושי איך שהיו כל פשוטי בני ישראל מזכנים להיראות פני ה', על כן נראה כי אף שהיה שלא בהדרגה, מכל מקום כונן שפנימיות בני ישראל מיוחד להשירה, ניתן רשות ג' פעמים בשנה לעלות, אף שלא על פי הכנה הראויה.

ומתנה טובה זו אף היא אבדה מאיתנו בעוונותינו הרבים עם חורבן המקדש. אילו היינו מברכים בחושים רוחניים מפותחים, לבטח היינו חשים על בשרנו מה נוראה אבידה יקרה זו. אילו אונינו היו כרויות לשמע רחשים רוחניים, לבטח היינו שומעים את קינת היקום כולו על חקר איום זה. עליו אומר הנביא (איכה א. ה): "דרכי ציון אבילות מבלי כני מועד", והמרדש מבאר שרצונו לומר שאפילו הררכים שבציון מלאי יגון ואבל על שנבצר מהם למלא את הפקידים במסייעים לעליות עולי הרגל לציון ולהתעלות ישראל בסולם הקדושה. אלא שבאמור, הגלות והצרות שתכפו השפיעו עלינו כל כך, עד שאיננו חשים מה רב הכאב.

כך אמר הפייטן (בסליחות יזכור ברות אברהם):

העיר הקדש והמחנות,
היו לחרפה ולביזות,
וכל מחמדה טבועות ונחזות,
ואין שיער רק התורה הזאת.

אולם גם אם התחזקתנו בתורה כיום תהיה בצורה המזויבת, בשום פנים היא אינה משתווה לזו שהייתה בזמן המקדש. כלשון הגר"א:

והענין שעל ג' דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, ואחר שגלגלו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו, שהוא בית המקדש, אין לנו לא תורה, כמו שכתוב "מלכות ושריה בגוים אין תורה", ולא עבודה, ולכן אנו אומרים אחי התפילה, שהיא במקום עבודה, שייכנה בית המקדש במהרה בימינו, ותהיה עבודה עצמה, ותן חלקנו בתורתך.

דברים אלו כתב גם הישפת אמת (תבוא, תרל"ז):

הכלל שהקב"ה נתן לבני ישראל שני אלו הדברים: תורה הקדושה, שמלמדת לאדם דעת איך לצאת מחומר הגוף והגשמיות, וארץ ישראל ונית המקדש, היא לקרב הגשמיות וחומר הגוף גם כן אל הקדושה, להיות חיבור הנשמה והגוף ביחד... ועל שני אלו אנו מבקשים: שייבנה בית המקדש... ותן חלקנו בתורתך.

יתירה מזו, כל עיקר בניית ישראל לארץ ישראל ובנין בית המקדש היתה כדי שמשם תצא תורה והוראה לכל ישראל. כלשון הישפת אמת (דברים, תרמ"ח):

ובאמת כל בניית בני ישראל לארץ ישראל ובנין בית המקדש הכל הוא פתיחת פי הבאר ומעניות התורה שהיה נגלה בארץ ישראל ובמקדש, כדכתיב: "כמגדל דור צווארך, בניו לתלפיות", ופירש רש"י מלשון לימוד (אולפנא)... שהוא אור החורה שנגלה בלשבת הגויות.

ללמוד תורה ביה ניתן וצריך גם כיום, וזאת נחמתנו בעונינו. אולם סגולת התורה אמורה להתבטא בהרבה מעבר לכך. ההארה העמוקה שהייתה אמורה לחדור למעמקי הנפשות ולזכך בוחר הנשמות, אינה כאשר היתה בתחילה.

שתם תפילתי

מקובל לאמור שבמקום עמוד עבודת הקרבנות, שלדאבוננו בטל מאיתנו, יש לנו תחליף מסוים בדמות עבודת התפילה, שהיא מהווה כעין תמורה לקרבנות, בבחינת "ונשלמה פרים שפחיתו".

* אולם התבוננות במקראות ובמדרשי חז"ל מלמדת שגם עמוד עבודת התפילה נפגע בצורה קשה בעקבות החורבן. על כן העידו חז"ל (ברכות לב. ב) משמו של רבי אלעזר:

מיים שחזר בית המקדש, ונעלו שערי תפילה, שנאמר (איכה ג. ח): "גם כי אצעק ואשונע, שתם תפילתי".

נמצא שגם חבל הצלה זה שהושלך לעברנו, הינו רופף למדי. אמנם במצבנו האומלל אין לנו דרך יעילה יותר להתקרב לבורא ולהענות משאלותינו מאשר לשפוך לפניו שית מקרב לב, אולם עלינו לדעת שגם לתפילה אין את אותה עוצמה שהייתה לה בעבר.

הן לב ליבה של התפילה הוא לא שטיתת המשאלות לפני הקב"ה, אלא קירבת האלוקים המתבטאת בה. המפרשים הצביעו על האמור ברש"י (בראשית ל. ח) כי הביטוי "נפתלתי שורשו במושג "צמיד פתול", לאמור, שהוא מבטא התחברות והתקשרות. מכאן לימדו המפרשים, שגם המושג "תפילה" יסודו בהתקשרות ובדביקות עלאית עם הקב"ה, ושאלת הצרכים אינה אלא כעין מבוא וטיבה להתקשרות זו.

ובענין זה יסר מלכו של עולם שירושלים והמקדש הן השער שדרכו מתבצעת התקשרות נפלאה זו בין הבורא ובין יצוריו, סוד גדול זה נגלה בשעתו ליעקב אבינו ע"ה, ועל כך הוא הגיב באומרו (בראשית כח. י): "וזה שער השמים". גם בימינו קובעת ההלכה שבתפילת שמונה עשרה צריך לבזק את הפנים לכיוון ירושלים המקדש. אולם העידו חז"ל שמבחינת הערמה, אין זה אלא בבואה מהקשר הישיר שהיה קיים באמצעות התפילה בזמן שהמקדש עמד על מכונו, וגם על העוד זה הרבה יש לקוין.

התרופפות עמוד התורה

עיק נוסף יורה שגם עמוד התורה התרופף עקב חורבן המקדש. מקרא מלא נאמר על כך (איכה ב. ט): "שבעו בארץ שעריה, מלכה ושריה בגוים אין תורה", חז"ל פירשו שהטביעה שעליה רן הכתוב הוא גניזת ארון הקודש.

והנה הכתוב מבאר שכתוצאה מכך נוצר מצב נורא שכביכול ישראל מצויים באפילה של "אין תורה".

על יסוד דברים אלו מסביר הגר"א (לשיר השירים ו. ה) את נוסח הבקשה הנאמרת בפינו לאחר סיום תפילתנו: "יהי רצון... שייבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך", לאמור שכל עוד שלא נבנה בית המקדש, איננו מסוגלים להגיע לגילוי מלא של חלקנו בתורה. אמנם בחשכת הגלות הקביה חמל עלינו והשאיר לנו לפליטה את תורתו הקדושה, שעל ידי הלימוד וההגות בה מסוגלים אנו במידה רבה להתקרב אליו ולהיות מנועים וזו. על

מצוי בירינו מדרש מופלא של חז"ל (מובא ביאצור מדרשים עמוד 440) התולדה את אטון "עשרת הרוגי מלכות" בטיעון משובש וחצוף שהיה בימים ההם בידי אחרים מפריצי העם:

אחר חורבן הבית היו פרצי הדור מתגאים ואמרו מה הפסדנו בזה שנתרב הבית, הרי יש בנינו תלמידי הכמנים שמדריכין את העולם כדורתו וכמצוותו...

מעשה מתברר שחוף מעזות הפנים שהייתה בטיעון זה, כולו היה מבוסס על חוסר הבנה משורע, וסודו בגישה מוטעית למושג "תורה" (וזה היה לדעת חז"ל הגוים לפרשת עשרה הרוגי המלכות, שגם עליה אנו מקוננים בתשעה באב). מי שהכין ותפס כדכתיב את המושג "תורה" ידע וחש שאחר החורבן גם עמוד התורה נתרועע ואינו כפי שהיה צריך להיות.

* המכונה המשותף לכל החסרים שעליהם הצבענו הוא סתימת הקשר והרחוק שנצר בין ישראל לאביהם שבשמים בעקבות החורבן. זו המשמעות הפנימית של העדר הקרבנות, חוסר האפשרות לעלות לרגל, סתימת שערי התפילה והתרופפות עמוד התורה.

נהפך לאבל מחולנו

אין זה אלא מעט מזעיר ממה שהפסדנו ואבדנו בעקבות החורבן, ודי כאלו כדי להעמיק את תחושות האבל והעצר שבקרבנו. אולם לאבל זה מטרה נוספת, לחזק את הגעגועים והכמיהה לשוב מצבם הנוהר של ישראל לקדמותו, משמעות הדברים היא שאם בסבלותנו בעטנו חלזלו בקירבת האלוקים שלה זכינו בהיות המקדש על מכונו, שומא עלינו להתגעגע ולתור אחר קירבה זו ממרחק.

מה נפלאים דברי הישפת אמת שכתב בנידון זה (דברים, תרמ"ח): ...וגם זה עדות על בני ישראל, כי הם עתה פלג גומא, ובאמת אין לנו סציאות בגלות בחסרון ארץ ישראל ובית המקדש... כי כך צריך להיות בכל איש ישראל, שלא ימצא לו מקום כלל בגלות, ובכלל ישראל ודאי כך הוא... וזהו שנאמר: "נהפך לאבל מחולנו"... שיש עבודה עתה מצד התשוקה ורוח אבילות, כמו שהיה אז בשמחה ובמחולות, וזה היא מגילת איכה, כמו מגילת שיר השירים, זה "בכות" וזה "שירות".

ומי יתן ובמהרה יקיים בנו הכתוב (תהלים ל. יב): "הפכת מספדי למחול לי, פתחת שקי ותאזוני שמחה".

זו היא התשובה על מה שאנו מדמים לחשוב, שבשל ריחוק השגתנו ממעלת בית המקדש סדה מאתנו התביעה להצטער על חורבנו, אמת כי אין אנו משיגים מאומה ברום קדושתו ומעלתו של הבית, אך אין אנו פטורים מלחשוב על צערן של מי ששכן שמו בבית הגדול הזה ובשלנו החריב את ביתו וגלה מהיכלו תחת לבלות את אלו אשר חטאו לו.

140 Ascending Jacob's Ladder

R. Yakov Hillel 18

16

One way I find effective to help us connect with these ideas is to relate the *hurban* to ourselves. The prophet Yirmiyahu (7:4) refers to the Jewish people as "the sanctuary of Hashem." Every Jew is like a *Bet HaMikdash*, as the verse says, "They shall make for Me a *mikdash*, and I will dwell in them." The commentators note that it does not say I will dwell in it, but in them, inside each and every Jew. The Divine Presence comes into our homes, it rests inside each one of us, as we say in our *Yom Tov tefillah*, "Your great and holy Name You called upon us" - Your Name is inside us.

limb of a person corresponds to a different part of the *Bet HaMikdash*. This is a very lengthy topic, but we shall mention one example. Our sages say that during prayer, a person "directs his heart to the Holy of Holies." This indicates that the heart corresponds to the Holy of Holies. As we know, the heart rules the body. If you have a healthy heart, the whole body is healthy. Even the mind is ruled by the heart more than by anything else. Although the brain is the seat of the intellect, the heart is the seat of the emotions, and the bottom line is that a person operates according to how he feels.

This is why our sages teach us that the *yetzer hara* and the *yetzer hatov* reside in the heart. The evil inclination occupies the left side of the heart and the good inclination dwells in the right side. This is the arena where we fight our battles between good or bad. This is the most pivotal part of our spiritual existence, and it therefore corresponds to the *Kodesh Hakodashim* of each Jew's private *Bet HaMikdash*.

So, if we want to get a feeling about the *hurban*, we can think about ourselves. How much *Shechinah* is there in our personal *Bet HaMikdash*? To what extent are we lacking spiritual perfection? How often do we get angry, speak badly about people, or act incorrectly?

These actions cause the *Shechinah* to leave us and that is our private *hurban Bet HaMikdash*. As our sages say, *kol dor shelo nivneh Bet HaMikdash beyamav ke'ilu neherav beyamav*, "every generation in whose times the *Bet HaMikdash* is not built is considered as if it was destroyed in its time." How are we to understand this? The *Bet HaMikdash* was destroyed nearly two thousand years ago. How is it considered as if it were destroyed again? The answer is that we are talking about this personal *Bet HaMikdash* that exists today as a representation of the higher *Bet HaMikdash*, and by doing something wrong, a person can drive away the *Shechinah* in a renewed *hurban Bet HaMikdash*.

20 אצטן באמת ר' צ' ע'ר

הגור"א (גליקוויטס בסוף ספרא דנביעותא) מתאר את מצבינו היום, שמעת שנחרב בית המקדש ונסתלקה השכינה, נסתלקה רוחנו והרי אנחנו נחשבים כגוף בלא נשמה. ומה שגלינו סארצנו היא נטילת גופנו לקבר. ומה שאומות העולם נוגשים בנו, הוא אכילת בשרנו.

Rabbi Hayyim of Volozhin writes something quite frightening. He says that a Jew who allows a lustful thought or image to enter his mind causes a greater desecration than that of Nevuchadnetzar and Titus. They defiled only the physical *Bet HaMikdash* of this lowly world, a *mikdash* built of wood and stone, while the Jewish people, whose souls are connected to the higher worlds, have the power to destroy the spiritual *Bet HaMikdash* high above in the spiritual worlds. As our sages say, "The spiritual, higher *Bet HaMikdash* corresponds to the physical lower *Bet HaMikdash*."

So, while Titus and Nevuchadnetzar did disgraceful and vulgar deeds and committed terrible, destructive acts, they affected only the lower *Bet HaMikdash* of sticks and stones. But if a Jew, God forbid, allows an evil thought to enter his mind and lets his heart be consumed with the fire of the *yetzer hara*, he is setting fire to the higher *Bet HaMikdash*. This is a literal destruction of the *Bet HaMikdash* in our days.

Now, having understood our personal "*hurban*," we can fully understand that by studying Torah we can "rebuild" ourselves and bring perfection to the whole world.

19 אצ' צ'ק

שורש החורבן - איכנו ההבדה בחשיבות התורה

נתבונן עוד בדברי הגמרא בנדרים (פא): 'אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב (ירמיהו ט יא) מי האיש החכם ויבן את זאת, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקב"ה בעצמו דכתיב (שם יב) ויאמר ה' על עזבם את תורתו וגו', היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה, אמר רב יהודה אמר רב שאין מברכין בתורה תחלה.'

ופרש הר"ן בשם רבנו יונה (ד"ה דבר זה): 'קרא הכי דייק דעל שלא ברכו בתורה תחילה אבדה הארץ, דאם איתא על עזבם את תורתו כפשטא משמע שעזבו את התורה ולא היו עוסקין בה, כשנשאל לחכמים ולנביאים למה לא פרשוהו, והלא דבר גלוי היה וקל לפרש. אלא ודאי עוסקין היו בתורה תמיד, ולפיכך היו חכמים ונביאים תמהים על מה אבדה הארץ, עד שפרשו הקב"ה בעצמו שהוא יודע מעמקי הלב שלא היו מברכין בתורה תחלה, כלומר שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כ"כ שיהא ראוי לברך עליה, שלא היו עוסקים בה לשמה ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה, והיינו לא הלכו בה כלומר בכוננתה ולשמה.'

והדברים עדיין צריכים ביאור, שהרי אם עסקו בתורה תמיד מה בכך שלא עסקו בה לשמה, והלא אמרו חז"ל (פסחים ג): 'לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אף על פי שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה'. ועוד קשה שהרי במסכת יומא (ט) אמרו: 'מקדש ראשון מפני מה חרב מפני שלשה דברים שהיו בו עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים', ואילו עונן זה שעסקו בתורה שלא לשמה, לא מנו שם כלל.

וביאר הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל (בוכני אור מאמר ח' תבלין התורה כמרוטגמא חדשה) כי יעקר שאלת חז"ל הייתה כיצד באו לידי אותם החסאים הגדולים אשר מהם בא החורבן והלא בגמרא (קידושין ג) אמרו: 'כך הקב"ה אמר להם לישראל, בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו'. ואם כן מדוע לא הגנה עליהם התורה שעסקו בה שלא יבואו לידי אותם העוונות הגדולים אשר גרמו את החורבן.

ועל כך השיבו חז"ל, כי מאחר שלא למדו תורה לשמה ולא החשיבו את התורה, על כן אין היא יכולה להגן ולהציל מפני היצר הרע, וכפי שמצינו (ברכות עב) לגבי דוד המלך שביזה את הבגדים, כשכרת את כנף מעילו של שאול במערה, ומפני כן נענש שהבגדים לא חיממו את גופו, כי

מתנה זו שנתן הבורא טבע בבגדים שיחממו את הגוף, נשללת מן האדם אם הוא נוהג בבגדים מנהג ביוון. כמו כן ארע לאותה מתנה סגולת שנתן הבורא לאדם שעל ידי עסק התורה יהיה מוגן ושמור מן היצר, בשעה שבזו לה שוב לא חועילה להגן, עד שנפלו בעוונות החמורים אשר הביאו עליהם את החורבן.

למדנו מהדברים איזו השפעה יש למידת החשיבות אותה אנו מייחסים לעסק התורה, וכמה מחויב הוא הדבר שעניני הרוחניות יהיו העסק העיקרי והמהותי ביותר בחיינו. ולעולם לא נוכל לתח לאלו את חשיבותם האמיתית עד שלא נעשה את כל עסקי ועניני עוה"ז הרבים, טפלים ומשניים לעסק התורה והמצוות. אם נזכה להעניק לתורה ולכל המעלות הרוחניות את החשיבות הראויה, יפתח בלבנו פתח להרגיש מה חסרנו בשל החורבן ולבקש על כך בכל לב, וע"י כן נזכה במהרה לאורו של משיח צדקנו בציון מקום מקדשנו אמן.

22

כשהטפל נעשה עיקר איזו העיקר נעשה טפל

כיצד אם כן נוכל להיעשות שייכים אל עניין האבלות בתוככי ליבנו ולא רק במעשינו החיצוניים. נראה כי יסוד העניין נמצא בדברי רש"י על הפסוק (במדבר לג טו) 'ויגשו אליו ויאמרו גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו'. 'חסים היו על ממונם יותר מבניהם ובנותיהם, שהקדימו מקניהם לטפם. אמר להם משה לא כן, עשו העיקר עיקר והטפל טפל וכו'.

לימוד גדול נוכל ללמוד מכאן באשר לכוחות הפועלים בנפשנו, והוא כי כאשר האדם מייחס חשיבות לא ראויה לדבר מה, הרי בזה הוא דוחה מעליו את הדברים החשובים באמת. ובכך יכולים אנו להסביר כיצד מתיישבות בתוכנו הנחגות סותרות זו לזו, מצד אחד בהתייחסותנו החיצונית אל החורבן נוהגים אנו כהלכה, ומצד שני ליבנו כמעט אינו שותף לתחושת הכאב על החורבן, אין זאת אלא מפני שכפי הנראה הדברים הטפלים נעשו אצלנו עיקר, ומשעשינו את הטפל לעיקר הרי שהעיקר הופך להיות טפל.

השוואה לעניני העולם לא ישיג את הרגשת החורבן

הכלל אשר למדנו רבותינו הוא, שכאשר הלב תפוס בענייני העולם הזה ובתאוותיו, והמחשבות שקועות באותם חשבונות רבים אשר חישובו בני האדם, לא יוכל הלב לפנות ולחשוב בעניינים גדולים ומרוממים יותר. ולכן כל הצרות שניתכו על ראשם של ישראל בכל הדורות ובדורנו, אשר צריכים היו לעורר אתנו, לא הועילו לנו, ועדיין שקועים אנו בתרדמה, מפני שליבנו תפוס בעיקר בענייני העולם הזה ולא בעבודת ה'.

אמנם זאת עלינו לדעת שכל יחיד אשר מתעורר ומתחזק הרי הוא מקרב בזה את הגאולה, כמבואר בדברי רבותינו שדבר זה מסוד בידי כל אחד ואחד.

23a

כיצד אכן מצטיירת דמותו של מי שיוודע לעשות עבודת אלקיו עיקר ומלאכתו טפל לה, וראה זאת בדברי הגמרא במסכת יומא (נח): 'ת"ד עני ועשיר ורשע באין לדין וכו', עשיר אומרים לו, מפני מה לא עסקת בתורה. אם אומר עשיר הייתי וטרוד הייתי בנכסי, אומרים לו כלום עשיר היית יותר מרבי אלעזר, אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים, ובכל יום ויום נוסל נאד של קמח על כתפו

ומהלך מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה, פעם אחת מצאוהו עבדיו ועשו בו אנגריא ו עבודת שר העיר, ועבודת עצמו היתה, והם אינם מכירים בו וסבורים שהוא מיושבי העיירות שלו, שעבודת אדוני הארץ מוטלת עליהם (וש"ס), אמר להן בבקשה מכם הניחונו ואלך ללמוד תורה, אמרו לו חיי רבי אלעזר בן חרסום שאין מניחים אותך, ומימיו לא הלך וראה אותך, אלא יושב ועוסק בתורה כל היום וכל הלילה.

הרי לנו דמותו של רבי אלעזר בן חרסום שהתנשא מעל כל עניני עושרו ונכסיו המרובים ולא נתן שיתפסו אצלו מקום כלל וכלל, אלא עשה תורתו עיקר ומלאכתו טפלה לגמרי. כך זכה להיות רבי אלעזר לקנות את גדולתו המופלאה ולהיות לאות ולמופת לכל אדם.

כך צריך להיות גם בעניין זה בו אנו עוסקים. כל עוד לא יהיה צער החורבן * עיקר אצלנו, ותחתיו ימלכו בדעתנו כל מיני טפלות, הרי שאנו נשאר אטומים וחסרי הרגשה בעניין זה. ורק כשנחליט לשים כל דבר על מקומו ולהחשיב את העיקר האמיתי, יתעורר לבנו בתפלה ובבכי וע"י כן נזכה להביא ישועה לנפשנו ולעולם.

24

שיחות הגר"ש פינקוס זצ"ל

ריד

'בין המצרים' - הזמן לבחור בחיים עם הרבש"ע

שלושה שבועות אנו עוסקים בכייה על בית המקדש. מבקשים מהרבש"ע שיבנהו במהרה כדי שנוכל להיות עמו באותה קירבה, באותו יחוד, שהיו כימי קדם. אומר לנו הקב"ה: "בבקשה, עליכם להוציא מתוך הבתים שלכם את כל השפעות הגוי, כך שהבית יישאר בית יהודי בצורתו האמיתית, ואז אני אהיה שם! אל לכם לבכות. אם אכן רוצים אתם בית המקדש תקבלוהו, רק עשו את מה שמוטל עליכם לעשות על מנת שתהיה לכם אפשרות לקבלו".

אלפיים שנה אנחנו בוכים על חורבן המקדש, אולם כשנתבונן נראה שבהחלט לא בטוח שאנחנו אכן רוצים את בית המקדש. ודאי רוצים אנו להיות יהודים, אבל אנחנו רוצים לחיות חיים - איננו רוצה להתבטא 'חיים של גוי' - אבל חיים של 'בין אדם'. להנות מכל 'תענוגי החיים'. בין השאר ודאי שחפצים אנו גם ללמוד ולהתפלל, אולם לדאבוננו ישנם כאלו שלא זו הנקודה מרכזית של חיהם.

25

ילדים מבטאת את תוכן החברה בה הם חיים, כך אותם פרסומים שכרונו מהווים ביטוי לתרבות המקובלת באותו מקום. תוכן הפרסומים כיום הוא: "אני אוהב את המכונית שלי", או "אני אוהב את ניו-יורק", וכו', לדאבוננו, האמת לאמיתה! חיים אנו כדור שבו כולנו דבקים באהבת הנאות העולם הזה. הנכסים חומריים שלנו [המקורים, המכונות כביסה וכו'] כל כך נאהבים עלינו, עד שישנם כאלו המוסרים עבורם נפש... דואגים כל הזמן להיראות יפה' ע"י לבישת בגדים מפוארים וכיוצ"ב.

מאחר וכה אוהבים אנו אהבת נפש את ענייני העולם הזה ולכבו מלא בטעמים רבים ומגוונים, איננו יכולים, אפוא, לאהוב את השי"ה.

אצל יהודי מדורות קרמים הדבר היחיד שנתן לו סיפוק בחיים היה ה'אידישקייט' שלו - מצבו הרוחני, אלא שהיתה לו בעיה שבכל אופן הוצרך גם לאכול ולשתות... כאשר בנו של הח"ח נפטר, נעמד הח"ח אחר הקבורה וסיפר כך: בתקופת האינקוויזיציה הספרדית היתה אשה אלמנה שלקחו ממנה את בנה היחיד והרגו אותו, ואז היא אמרה: "אני מודה ומתוודה שכל עוד שבני היה חי היה מקום בלב שלי גם לכן, אבל כעת שהוא מת כל הלב שלי מלא באהבה לקב"ה". וכך - אמר הח"ח - כשבני היה חי היה לי מקום בתוך הלב לילד הזה [הוא היה כבר בן עשרים, וגם עזר לו ככתיבת המשנ"ב], כעת שהוא איננו, מקדיש אני את אותה אהבה שהיתה בלבי לילד זה לקב"ה". אפילו הח"ח לא התבטא כמו אותה צדקת שהיתה חמשה מאות שנה לפניו שהלב שלו פנוי לגמרי לאהבת השי"ת.

* כיום החיים שלנו כנויים על הרצון להיות מאושרים, להתענג ושלא לסבול ח"י צער ומכאוב, אלא שאחד מהמרכיבים החשובים של החיים הוא קיום התורה והמצוות. יחידים יקרים, זוהי אינה 'אידישקייט'! אנתנו מחטיאים לגמרי את המטרה!

* לשם כך נתן לנו הקב"ה שלשה שבועות אלו, כדי שניזכר במובן האמיתי של ה'אידישקייט' - בית המקדש, ארץ ישראל, להיות את חיינו עם הרבש"ע, בפרטיות גמורה, ביחוד גמור. ע"י שאיפה לבית המקדש כאמת, ע"י געגועים לשכינה הקדושה מתוך הערכה עמוקה למעלת הימצאותנו בתברותו של השי"ת כיתוד התתן עם הכלה, בכוחנו לבנות את ביהמ"ק

ככל רגע, ועי"ז נגרום לכך שכל הקללות והחושך הטמונים בגלות לא יחולו עלינו.

27 לא ניתן לבנות בית יהודי - שהוא בעצם בית המקדש - ולגדל בו משפחה, אם לבית זה מסתגלים כל יום אלפי גויים. הרדיו והעיתון הם רק משלים לזה. הגוי מסתנן לתוך הבתים שלנו בכל מיני אופנים: במושגים, בתמונות, וכי"צ"כ. ואם אינו מצליח להכניס את עצמו בצורה הרצינית, הוא עושה זאת בלבוש של משחק, אבל הגוי נמצא בתוך הבתים שלנו! עלינו להגיע להחלטה ברורה שאכן חפצים אנו בבית המקדש!

בית המקדש מהנה את נקרת-השיא של ארץ ישראל, שעניינה להיות במצב שבו "לא ישבו [העכו"ם] בארץ פן יחטאו אותך" (שמות כג, לג) מצב של חי משפחה, של יחוד ודביקות בהשי"ת. ימי 'בין המצרים' הם הזמן המסוגל להגיע להחלטה לבחור בסוג חיים כזה.

28 העבודה המעשית - גילוי הרצון הפנימי

והנה עד עתה עסקנו בחלק הרעיוני, ואכן השקפה הנה דבר חשוב מאוד. אולם מאחר וסוף סוף העיקר הם המעשים, עלינו, אפוא, לדבר גם על החלק הנוגע הלכה למעשה.

* ברצוני להציע לעשות חיזוק גדול בענין זה: לשמור על טהרת בחינוך 'טהור' הכוונה לא רק מתועבה, מדברים רעים, אלא פשוט מ'גויישקייט' - אירת הרחוב הגוי. לבנות את צורת הבית היהודי האמיתי, ע"י חיזוק בתפילה ובשמירת השבת. וכמדומה ששבת - שהיא כבית המקדש - הנה הדבר הראשון שעלינו להתחזק בו: ביום זה יש לשאוף להיות 'יהודי' בשלימות מוחלטת. עשרים וארבע שעות של חיים עם הקב"ה. כך נמלא את התפקיד המוטל עלינו בימים אלו: לבנות את ביהמ"ק.

ועתה נחזור לנקודה בה התחלנו, שאצל הקב"ה החץ - העונש - נשאר תמיד בידו, ובכל רגע הוא יכול להחזיר.

ידעה זו חשובה גם לנושא התפילה. יהודי במשך החיים מוצא את עצמו בכל מיני מצבים. תמיד עליו לדעת כי ח"י אינו כמצב אבה. הקב"ה אף פעם אינו סוגר את הדלת בפני האדם, ענין זה שייך רק אצל בני אדם,

עם ישראל תמיד ידעו את הסוד הזה, ומשום כך מעולם לא הפסיקו להתפלל, וגם במצבים הקשים ביותר היו שרויים בשמחה. כי אצל עם ישראל אין מצב שהכל נגמר. לא קיים המושג 'קסטטרופה'. השי"ת תמיד נמצא עמנו והכל נתון בידים שלו. מטעם זה תמיד עלינו לבטוח בה ולפנות אליו בתפילה. זהו היסוד של כל ענין תפילה, וכמו שראינו כבית המקדש. ובכלל זוהי הגדלות המיוחדת של היהודי, ואפילו כדורות שלנו, יהודי תמיד יכול לחזור אחורה ולקבל היופי, העומק והקירבה שהיו מאז ומתמיד.

מח משנת רבי אהרן 30

ח העליה של משה בפעם השניה היתה בי"ח בתמוה, וארבעים הימים הללו של העליה האמצעית היו כולם לתפלה, כמפורש בקראי בפרשת עקב (דברים ט, י"ח י"ט כ"ה) להגן בתפילתו, ומפורש במדרש (תנחומא כי תשא ס"ו כ"ו פ' א') שלא הניח נוח בריקיע שלא נחבט שם, וזכה אז שהתירצה הקב"ה שיעלה לקבל לחות שנית, הרי הימים הללו מסוגלים מאד לתפלה, ומן ההכרח להתחזק בתפלה, ומ' יום הללו כלים בכ"ט באב, וזו הבנה גדולה לאלול ולימים הנוראים.

31 השאיפה לגדלות ולקדושה

א כימי בין המצרים נוהגים בהם כל ישראל להימנע משמחה ומדברים המשמחים ונוהגים עיני אבילות. והנה העיקר הוא הצער בלב והרגשת האבילות על החורבן והגלות, ואמרו (תענית ל, ב) כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה כשמתתה. הלא היסוד, הרגה והצער, וביותר, בדברים התלויים במנהגי ישראל שיעקרום ההרגשה בלב (ואף שאצלנו כל המנהגים הללו הם כמו דין, אחרי שנתקבל ע"י כלל ישראל וחכמי הדורות, אבל היסוד הוא המהגה).

ב ונהה אצלנו חסר כמעט לגמרי העיקר הנ"ל, היינו הצער בלב, אף בה במידה שאנו זוכרים במעשה (וגם במעשה אין זוהירות כראוי, ורחוק מאוד שיהיה משחק בגלל צער החורבן). ושתי סיבות עיקריות לזה, האחת - מיעוט העיון כרי לעורר הרגשת הלב, כי נחץ עיון לעורר ההרגשה, משום שנתיישן הרבר והרגלנו כך מנעורינו, נובגמי יכמות (מג, ב) חילקו בין אבילות חדשה לאבילות ישנה. וגם משום שרוב בני האדם רחוקים מזה, ועור טיבה - חוסר השאיפה לגדלות, ולפעול בזה העולם מה שאפשר, להגיע לדרגות גבוהות ונצחיות, שכן אילו שאפנו לגדלות היינו מרגישים עד כמה חסר לנו ביהמ"ק והשראת השכינה וגילוי כבוד השי"ת שהיה בו, אך אין אנו שואפים לגדלות ומסתפקים במועט. ושאיפתנו היא להשגות לפי מצב הדור והסביבה, ואין לנו מושגים אמיתיים שישפיעו לפחות להרחבת השאיפה. וחז"ל אמרו (תרכ"א כ"ה) תיב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי אברהם יצחק יעקב, ואף כי אין זה באפשרות לכל אדם (וידוע שלשון חייב בחז"ל הוא חיוב מחלט). והכוונה בזה כי צריך לשאוף ולהשתוק לגדלות במדרגה היותר גבוהה בבראה, וכל השתדלותו וחריצות מעשו בתורה ועבודת השם ימנעו בעיניו בהכירו עוצם ריחוקו מהמרכז שאליו ישאף. ותעודה הכרה זו להגביר מפעליו ולרוץ בכל כוחו למטרה, וראה בדרך עץ חיים שכתב, שיתבונן האדם מה עשו האבות שכ"כ חשק בהם, עיי"ש. ובהקדמת בני הגר"א לאו"ח כתבו שתלמידיו הראשונים רצו בכל כוחם במעלות השלימות בראותם עוצם ריחוקם ממנו (הח"ח צוק"ל היה אומר, הכתוב אומר (עמוס ב, י"א) ואקים מבניכם לנביאים ומבחוריהם לנזירים וגו', מרוע לא יבקש כן להיות כמו הנביאי או רצ"א. והנה חז"ל לא הסתפקו בזה, רק עד למעשי אבות).

ג כל העובר על עם ישראל קשור עם החורבן וכל המתרחש הוא תולדה ממנו. אך החורבן נוגע גם למדרגתו הרוחנית של עם ישראל כולו ולמדרגתו הרוחנית של כל יחיד ויחיד. כבוד שמים היה מורגש תראה בעליל, ויסודות האמונה היו נראים בעליל לכל באי עולם בביהמ"ק, והיתה השפעה גדולה בענין תורה ודעת ד' והיה נקל לבוא למדרגות קדושה, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בתוכו של כל אחד ואחד (אלשיך ריש פרשת תרומה). ומשחרב ביהמ"ק הרי שורר בעולם חושך ושיבוש היעות עד למאד. ובמשנה סוף סוטה (דף מז, א) מנו הרכה עניני ירידות מיום שחרב ביהמ"ק, שר

34

* Wholeness. That is the ideal toward which we strive through the Torah. And that is also our function in the broader community of nations. It is our responsibility to bring wholeness to the rest of humanity.

When did the Jewish people come closest to the achievement of wholeness? When the Mishkan was established in Shiloh, they achieved *menuchah*, rest, which symbolizes completeness, wholeness, with everything in its proper place. But in Shiloh there was still an element of impermanence. When the Beis Hamikdash was built in Yerushalayim, however, they achieved *nachalah*, legacy; in other words, *menuchah* made permanent.

In the Beis Hamikdash, the Jewish people encountered the Shechinah, the Divine Presence here on this very earth. Miracles, the Gemara tells us (*Toma 21a*), were commonplace in the Beis Hamikdash. It was creation at its highest level, everything in its place, everything connected to the Divine Source. It was an island of wholeness in an imperfect world, and it brought a measure of wholeness to the entire cosmos.

At the opposite pole of the wholeness that emanated from the Beis Hamikdash was the characteristic of *sinas chinam*, groundless hatred.

"You know what?" one person says to another. "I don't like you."

"Really? Why not? Did I do something to offend you?"

"No."

"Then why do you dislike me?"

"Not for any reason. I just don't like you."

* Listen to what this person is saying. For no reason at all, I don't like you. We live on one and the same globe, under one and the same sun. We belong to one and the same community. You've done nothing to offend me. And still, I dislike you!

• How can such a thing be? There has to be some rung on the ladder on which people connect with each other, some common ground that binds us all together. But this? This is total disconnect.

35 All right, I can understand that you dislike a person because he did something bad to you. That is not a total disconnect, because

at the root you are still connected. It is only circumstances that have inserted a wedge between us. Resolve those circumstances, and the wedge is removed. The underlying connection is there.

But to dislike someone for no reason? That can only result from the perception of the other person as an alien from another sector of the cosmos. That is a symptom of a complete disconnect.

* And if Heaven forbid, this kind of attitude and perception insinuates itself into the Jewish people, the departure of the Shechinah, the Divine Presence, cannot be long in coming. The Divine Presence, the ultimate in connectedness, in wholeness, cannot coexist with groundless hatred, the antitheses of connectedness and wholeness.

I once heard about a certain rebbe who used to listen to the problems of the people that came to see him, and after they left, he would sit and cry.

The gabbai asked him, "Rebbe, why are you crying?"

"Because I am unworthy," he replied. "These people that come to me with their problems are holy, precious Jews. I know it, and I love them for it. But I cannot bring myself to love them as much as I love my children, and that is wrong."

• Do you hear the greatness of this man? He understands the meaning of connectedness, of wholeness. He understands that the human ideal demands that we feel boundless love for others, and he berates himself for not achieving that sublime ideal. And

חכימא וכו' כעמא דרעא, וגם עניני הטבע ירדו, ניטל טעם וריח הפירות, וכחול (תענית כג, א) מצניו כי מימי שמעון בן שטח היו חטים ככליות שור הגדול וערשים כרונרי זהב, ירדו כי לפני החורבן היו בגלל יותר משלשה מיליון אנשים והתפרנסו ברוח מעבודת האדמה, אף שכבר היה זה בזמן הירידה וסמוך לחורבן, דהשפעה היא ע"י קדושת המקדש, ומשחרב נצטמצמה. (והשינוי בטבע הוא לא רק בא"י כי אם בכל העולם, אך ההשפעה בא"י הייתה מרובה ביותר, ארץ אשר עיני ה' אלוךך בה (דברים י"א, י"ב), ואף כי נתיב כי ה' עיניו משוטטות בכל הארץ (דה"ב ט"ז, ט), אבל בא"י כתיב "בה" וההשפעה בכל העולם היא דרך ארץ ישראל, ומה"ט אנו אומרים ושבענו מטובה, וקאי על ארץ ישראל). גם ירדו מחכמת החינוך בכל עניני פקחות, והוא מצד שפע הקדושה והדעת, ואין לשער כלל גדול הירידה והחושך והטומטום שבאו עם חורבן ביהמ"ק, ואילו הייתה לנו שאיפה להשגות גדולות, אף באופן הקרוב יותר לדודותינו, הרי היינו מצטעים מאוד על החורבן. ונתאר לעצמנו אם יכניסו בן אדם לעולם של בהמות לחיות לפי השגותיהם, הרי זה עתש גורא עבורו, ומה מאוד ישתוק לחזור לעולם של בני אדם הרי כן הדבר כירידתו הרוחנית, וכמשאול (שבת ק"ב, ב) אם ראשונים כמלאכים אנו ככני אדם, ואם ראשונים ככני אדם אנו כחמורים ולא כחמורי של רבפי"א ואם נחבנו קצת, מה מאד נשתוק לזמן שיקיים בנו מ"ש (יואל ג, א) אז אשפור רחי על כל בשר, וידעו את ד' למקטנם ועד גדלם, ומלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכמים.

36

what about us? We cannot even begin to conceive of this kind of ideal, but we should feel at least a minimal degree of connectedness with each other. We should at least be incapable of *sinas chinam*. We should feel at least so connected to each other that we would find it impossible to dislike others for no reason at all. And if we are capable of *sinas chinam*, it is only because we have lost our connectedness

37

Rav Baruch Ber didn't understand a word of English, but he did recognize the tone of voice. "Did you learn to talk like that in my *yeshivah*?" he said to his talmid. "I cannot stay here. I'm not sleeping in this house tonight!"

The talmid pleaded with Rav Baruch Ber to stay, and Rav Baruch Ber relented only after the talmid went back upstairs and apologized to his wife.

You have to understand the depth of this story. It is not a simple story about a kind-hearted old rabbi. Rav Baruch Ber was one of Rav Chaim Soloveitchik's greatest talmidim, a giant in Torah, a person of extreme holiness. He understood that speaking in that way was incongruent with the scheme of the Torah, something that should have been impossible for a talmid chacham. It was a violation of the wholeness of the cosmos, and act of disconnect- edness and, therefore, a supremely destructive act.

* So this is what the *churban* was all about. The mission of the Jewish people is to bring wholeness to the world, and they had as their starting point the ultimate wholeness in their midst in the form of the presence of the Shechinah in the Beis Hamikdash. During those days, they lived the most exalted existence possible in this world. But then they disconnected. They harbored feelings of *sinas chinam*, of groundless hatred, in their hearts and thereby drove away the Shechinah and brought down the Beis Hamikdash in smoldering ruins.

38

בהגדה של פסח, מספרים אנו את חסדי השי"ת שעשה עמנו. הדבר האחרון שמזכירים: "ובנה לנו בית הבחירה לכפר על כל עוונותינו" - זה הפסגה של חסדי ה'.

* וביאור העניין, שהרי תכלית ההצלחה היא הדבקות בו יתברך, כי הוא המציאות האמיתית ואין עוד מלבדו, ולא שייך הצלחה גדולה יותר מהדבקות במציאות האמיתית, והחטא הוא מחיצה המבדלת בינינו לבין הבורא יתב', וביהמ"ק המכפר עוונותינו מסיר מחיצה זו, ונמצא שהוא מזכה אותנו בתכלית ההצלחה.